

Vladimír Menšík

život, dílo, doba

Úvodní slovo

Dostává se vám do rukou první číslo časopisu věnovaného Vladimíru Menšíkovi. Co víme o Menšíkových školních letech, co o brněnském Sokole, na který tak rád později vzpomínal. Kdo ví o jeho začátcích ve Vesnickém divadle, jeho působení v divadle E. F. Buriana (ať ho nazýváme Armádním divadlem či Divadlem 34). Jak probíhalo natáčení filmů, ve kterých byl Menšík hojně obsazován? Co vůbec víme o pozadí těchto filmů?¹⁾

Hlavním tématem prvního čísla bude Vesnické divadlo a role, ve kterých Vladimír Menšík účinkoval. V dalších krátkých článkách se dozvíme pár zajímavostí, které lze vypátrat v archivech a na závěr krátké zamyšlení badatele.

číslo 1, ročník 1. / červen 2017

www.vladimir-mensik.cz

Obsah

Úvodní slovo

Vladimír Menšík a Vesnické divadlo

Perličky z archivů

Úvahy badatelovy, část 1.

Udalo se...

Vladimír Menšík a Vesnické divadlo

Vesnické divadlo, které mělo ve svém největším rozkvětu jedenáct divadelních skupin (z toho jednu skupinu německou) vzniklo výnosem ministra zemědělství Juliuse Ďuriše v říjnu 1945. Vladimír (tehdy ještě Vladislav) Menšík byl do divadla přijat v roce 1953 za ředitelování Františka Smažíka (ředitelem v letech 1946 - 1957). A čekaly ho dva roky poctivé divadelní práce. Vzhledem k tomu, že divadlo bylo určeno jako zájezdové (nahrazovalo svým způsobem divadla kočovná, která byla po r. 1945 zrušena jako soukromé podniky) a zajíždělo pouze do obcí, kde populace nepřesáhla 1 000 obyvatel, tak tomu odpovídaly i podmínky, se kterými se museli členové divadla potýkat. Mnohdy neměli ani kde hrát, ba co víc, ani kde se převléknout. Na začátek uvedme citát ze závodního časopisu Naše práce, ve kterém jeden z členů popisuje příjezd do Malečova (u Ústí nad Labem) v říjnu 1953:

„Hrůza! Při příjezdu jsme našli sál ve stavu, kdy byl jen těžko rozeznat od chlívků ... Připraveno bylo jen pódium na kozách a to bylo ještě v takovém stavu, že bezpečnostnímu referentu vstávaly vlasy a ruče se vzdával funkce ... s. Horký ... Sám přitáhl sudy, kterými podložil jeviště, všechno vyspravil ... celý sál uklidil, urovnal židle, utřel prach ... vysmejčil pavučiny.“

Vše jim ale vynahradili diváci, Gogolova Ženitba se líbila: „Moc se nám to líbilo, ještě nikdy jsme tak krásné divadlo neměli ... Všichni jste se nám líbili,“ a dodávali, že „je to ostuda, že jste našli ten sál v takovém stavu.“

Abychom pochopili zapálení divadla pro společnou věc přinášet na venkov umění (umění někdy poplatné době) a radost, jakou lidé v těch nezapadlejších místech Čech a Moravy projevovali, ocitujme úryvek z programu Vesnického divadla z roku 1953:

„Představte si takovou horskou vísku, skoro na hranicích ... A teď se tam najednou objeví divadlo, opravdoví herci s opravdovými kulisami a s opravdovým nadšením. První to objeví děti ... Nosy červené, na uších beranice. Budou hrát pohádky, ozve se vítězný hlas v hloučku dětí a naráz ten opodál stojící hlouček oživne a pomáhá z autobusu nosit co se dá. A to představení byste měli vidět! Děti ani nedutají a babička na jevišti začíná pohádku. Rozhrne se další opona, a tam maňásci: princezny, Mařenky, krátce zázrak. A dětem se domů nechce. Navečer najednou zazní do mrazivého vzduchu z amplionu místního rozhlasu úryvek z Tylovy hry ‚Lesní panna‘. Sousedé uvažují: Mám jít, nebo nemám jít? A nakonec to rozhodnou panimámy a děvčata ... Tatík cestou dumá, jak se

¹⁾ Lubomír Holčák ve své velké encyklopedii povětšinou vychází pouze z dobových recenzí. Produkční dokumenty filmů (scénáře, denní zprávy apod.) zůstávají nepovšimnuty. Holčák, L.: Vladimír Menšík a jeho filmy, Ostrava 2015.

pěkně vytratí a u výčepu si dá pivo ... Jenže sotva zazní gong, sedí jako přikován a ani se nehne ... Pak tleská jako když střílí z kanonu ... jaktě-živ jsem takového nic neviděl.“¹⁾

Po vstupu do Vesnického divadla r. 1953 byl Vladimír Menšík přidělen do skupiny, která pod režijním vedením Vladimíra Bittla nastudovala divadelní hru Otec od Aloise Jiráska. Hra byla poprvé uvedena 31. srpna a nepodařilo se vše tak, jak se zamýšlelo. Jak se psalo v závodním časopise, ve hře se setkaly tři různé skupiny: starší herci, absolventi AMU a konečně režisér, který hrál také jednu z rolí. Tyto tři celky se nepodařilo dobře stmelit, z postav nečítel jejich skutečný život, i když, jak se píše, postavy byly herci zahrány velmi dobře.

O čem hra pojednává? Existují dvě sedlácké rodiny, rodina sedláka Divíška, jehož syn Jan studuje bohosloví, dcera je v klášteře a syn Bobeš pracuje na statku, a rodina Kopeckých, která žije na sousedním statku, který dřív patřil Divíškově rodině. Kopecký si žije nad poměry a svůj statek zadluží - věřitelem se stává právě Divíšek. Jednoho dne se Jan vrací ze semináře a setká se s Annou, dcerou Kopeckého. Domluví se, že spolu půjdou na pouť. To ale rozčílí Janova otce, kterému navíc Jan sdělí, že chce odejít ze semináře. Divíšek za to viní Annu a jejímu otci vypoví smlouvu o splátce dluhu. Kopeckí se stěhují ze statku, přičemž dojde ke rvačce Bobše a Václava, syna Kopeckého. Na následky zranění Bobeš umírá. Divíšek tak zůstává osamocen, má statek, ale jeho první syn zemřel a druhý syn Jan se dobrovolně vrací do semináře.

A jak si stál Vladimír Menšík ve své první roli Jana, syna sedláka Divíška? Ve třetím dějství režisér, hrající postavu právníka Janáče, ve své roli znejistěl, což se odrazilo i na nováčkovi Menšíkovi. Ale ocitujme celý text:

„V třetím dějství [režisér Bittl] znervozněl, což se projevilo i na výkonu Menšíkova Jana, který je dalším dobrým přínosem, i když v závěru bychom mu doporučovali více ukázněnosti mimické. Udržel pevně charakteristiku postavy a je jistě slibem.“²⁾

Podle výše napsaného si tedy Menšík počínal dobře. Někaké chyby se našly, ale byla to jeho první role a budoucnost měla ukázat, že František Smažík měl v předchozí „recenzi“ pravdu.

Jsou zde ale diváci, kteří mají hlavní slovo v tom, zda je hra úspěšná či nikoliv. Jak hru hodnotilo venkovské obyvatelstvo? Uveďme si tři ukázky:

„Ta hra byla hrozně pěkná, nemůžeme ani říci, kdo hrál lépe. Je ten Bobeš ve skutečnosti tak zlý? Ten Divíšek byl - a ten Jan musí být hrozně milý člověk. Budou hrát zítra ti herci co hráli dnes? Tak přijdeme zas.“ Dlouhý Most (okres Liberec), 2.10.1953.³⁾

„Vaše představení mělo vyšší uměleckou úroveň než činohra z Liberce, která k nám také zajíždí.“ Rozstání (okr.

Perličky z archivu

Při procházení archivních spisů lze najít zajímavosti, s kterými stojí za to se seznámit. Věděli jste například, že:

- Vladimír Menšík neuměl divadelně smrkat? Bylo to při zkoušce hry Hagenbek v divadle E. F. Buriana. Zkoušející si tehdy poznamenal: „Menšík: Bud' se naučí hlasitě smrkat nebo nedělat.“

- Vladimír Menšík na střední škole v Brně dostal ve třetím ročníku snížený třetí stupeň z chování (za 11 neomluvených hodin), za 3 neomluvené dny pak musel dokonce opakovat celý ročník? Že školu nedokončil?

- ve filmu Markéta Lazarová neměl vůbec hrát? Původně byl do role Bernarda obsazen slovenský herec Gustáv Valach, kterého ale ředitelství činohry Slovenského národního divadla na poslední chvíli neuvolnilo.

- v roce 1953, kdy ve Vesnickém divadle hrál svou první roli ve hře Otec, neuměl se oprostít od svého rodného nářečí? Na toto ho upozornil ředitel divadla Fr. Smažík: „...Sklonu k regionální výslovnosti je nutno se uvarovat.“

- že na filmech Když rozvod tak rozvod a Mladé víno jako asistent režie spolupracoval i syn Jan?

¹⁾ Vesnické divadlo. Státní zájezdová scéna. Program 1945-55, 2. část, s. 9.

²⁾ Naše zákulisí. Závodní časopis zaměstnanců Vesnického divadla (dále NZ), roč. V., č. 1, s. 4-5.

³⁾ Naše práce. Měsíční výsledky činnosti Vesnického divadla (dále NP), roč. V., č. 9, s. 6.

Liberec), 6.10.1953.⁴⁾

„Všichni jsme byli spokojeni, nejvíce na nás zapůsobila scéna Jana s Aničkou. Měli se vzít. Otce bychom přejeli vozem. Byl to špatný chlap.“ Lubná (okr. Kroměříž), 23.11.1953.⁵⁾

V roce 1952 se František Smažík, tehdejší ředitel Vesnického divadla, rozhodl převést do divadelní podoby úspěšný film onoho roku, film Usměvavá země. Do té doby to byl nezvyklý čin, převádět ne divadelní hru do filmového scénáře, ale naopak, film se svými specifiky na dílo divadelní. A právě toto kritika veselohře U nás v Darmochlebech vytýkala nejvíce.

O filmu se můžeme dočíst ve filmové databázi, divadelní veselohra o šesti dějstvích jej víceméně kopíruje. Jak se můžeme dočíst v předmluvě ve scénáři:

„...veselohra ukazuje součinnost vesnice se závody, spolupráci zemědělců s dělníky, jejich vzájemnou pomoc, která směřuje k povznesení vesnického života, ale také k prohloubení styků města s venkovem. A jako souběžný děj odhalující záškodnictví vesnického boháče je stále připomínkou nutné bdělosti a ostražitosti, tak i přeměna starého a výchova nového člověka spolu s výstižnými podobiznami mladého pokolení pokrokových lidí je obohacením poutavého děje příběhu.“⁶⁾

Z výše citovaného je zřejmé, že jak film, tak jeho divadelní podoba byly poplatné době a s tím je nutné počítat. Jak se

Vladimír Menšík jako Jan ve hře Aloise Jiráka Otec. Na scéně společně s Růženou Preisslerovou (v roli Anny)

dozvíme z ohlasů (zcela jistě pouze kladných), byla hra pro vesnického diváka velmi aktuální. Uvedl jsem, že kritika měla ke hře výhrady hlavně co se týkalo samotného převodu látky na divadelní prkna. Dialogy byly převedeny mechanicky a někdy vyznívaly v souvislosti se scénou suše a strojeně. Dalším dramatikům, kteří by se chtěli dát stejnou cestou jako Fr. Smažík bylo doporučeno, aby filmový scénář vzali pouze jako osnovu a látku zpracovali nově.

Hra byla poprvé uvedena v roce 1952, druhou premiéru pak měla 30. ledna roku následujícího pod režijním vedením nového člena Vesnického divadla, Jaroslava Kubáta. Vladimíra Menšíka v září 1953 obsadil do role darmochlebského agronoma Drvoty, který je po uši

zamilovaný do místní učitelky. Díky posudku, který vznikl krátce před premiérou, se na jeho hereckou práci můžeme podívat z první ruky:

„Sympatická tvář mladého herce má těžký úkol zmocí postavu nesmělého člověka ... ten starý a trochu nerudný i nedůtklivý mládenec prodíral se Menšíkovým zjevem velmi těžce ... V celku není si ještě postavou ve všech jejich polohách jist a zbývá mu ještě hodně práce, aby ukázněnou péčí svoji práci prohluboval.“⁷⁾

Stejného dne se konala i beseda, na kterou přijali pozvání též Otomar Krejča a Miloš Nedbal, který uvedl, že je překvapen, jak se úroveň Vesnického divadla zvedla. Poté rozebírali celkové vyznění hry. Vladimír Menšík se O. Krejčovi líbil, přitom ale nabádal, aby postava nepodléhala veselohernosti, což M. Nedbal doplnil: „Ano, je to krevnatá postava. Má humorný účín, ale opravdu pozor na přehánění.“⁸⁾

Hra se divákům líbila:

„Moc se nám to líbilo. Dnes jsme se zasmáli. Tuto hru jsme viděli nedávno ve filmu, ale některé scény byly u vás lepší než ve filmu...“ Náměšť na Hané, 5.3.1954⁹⁾

4) Tamtéž.

5) Tamtéž, roč. VI., č. 10, s. 11.

6) Smažík, Fr.: U nás v Darmochlebech. Veselohra o šesti obrazech (scénář), Praha 1953, s. 3.

7) Posudky jevištní práce VD č. 2, s. 7.

8) Tamtéž, s. 13.

9) NP, roč. VI., č. 4, s. 10.

„Moc se nám to líbilo. Nejvíce se nám líbila ta stará bába. U nás máme taky takovou.“ Hněvotín (okr. Olomouc), 7.3.1954.¹⁰⁾

„Bylo to hodně veselé. To víte po té práci se člověk rád zasměje. No nejlepší byl dědeček a ta tetka, vlastně všichni moc dobří...“ Těšetice (okr. Olomouc), 19.3.1954.¹¹⁾

O nesházích, jaké členové souboru museli při svých přípravách a samotném hraní zakoušet jsem se již zmínil. Například v posledně citovaných Těšetících tak museli herci na jeviště chodit přes dvůr.

V roce 1953 začalo Vesnické divadlo zkoušet hru Hledač světla. Jaroslav Janovský, který je autorem původního scénáře (pro Komorní divadlo v Praze), přizpůsobil scénář právě pro potřeby Vesnického divadla. Znovu se tedy rozehrály osudy nizozemského malíře Vincenta van Gogha, jeho milující Markéty a obyvatelů malého městečka Nuenenu, v jejichž společnosti po příjezdu z Haagu van Gogh žil a tvořil.

Pro Vladimíra Menšíka to byla velká výzva a příležitost zúrokovat vše, co se doposud ve Vesnickém divadle naučil. A vidno, že pod vedením režisérky Lenky Cmuntové byl velmi úspěšný. Představení mělo premiéru 28. ledna 1954. Na tomto místě rovnou ocitujme tehdejší příznivou kritiku:

„Hlavní představitel Vladislav Menšík, loňský absolvent JAMU, je herec, jehož nadání je podloženo cenným pokladem svědomitosti a vkusu. Studoval charakter své postavy tak pronikavě, že se ve chvílce smíruje s jeho poněkud příliš divokým vzezřením a za ironickou, málo vlídnou tvář zhlédáme krásného, nevšedního člověka ... Menšíkův Van Gogh nezná oddechu. Přicházejí sice okamžiky hořkého ztišení, zvláště když nové naděje je nutno zase opouštět, ale to jsou jen zastávky pro načerpání sil. - Menšík po celé představení ukazoval vzornou dovednost v hospodaření s tvůrčí energií. Zdánlivě aniž by v prvních aktech tlumil svou citlivost, výstup za výstupem ohnivější, dokázal se přece nejmocněji rozpálit v bojovné scéně závěru.“¹²⁾

Příběh pojednává o malíři Van Goghovi, který žije v nizozemském Nuenenu. Zde také prožívá lásku ke stárnoucí Markétě, kterou hraje Růžena Preisslerová. Okolím jsou nepochopení, zastání naleznou až u té nejnižší vrstvy. V dobovém pojetí to jsou pochopitelně nuenenští proletáři. Vše ale končí tragédií. V domě, kde žije Van Gogh a kam Markéta uteče, dojde k vypjaté scéně mezi dvojicí na jedné straně a obyvateli městečka na straně druhé. Markéta přitom vlastní rukou umírá (po požití jedu) a Van Goghovy obrazy jsou lidmi zničeny.

VINCENT: (skočí k věšáku a popadne hůl) Ani krok už. Markéta je má žena před Bohem. A kdo na ni šáhne, ten odtud nevyjde

Úvahy badatelovy

část 1.

Když jsem začínal pracovat na Vladimíru Menšíkovi, měl jsem za sebou již zkušenosti z obdobných výzkumů. Jen s tím rozdílem, že osoby, o nichž jsem psal odborné články jsou již několik staletí mrtvé (Karel starší z Žerotína, Václav Bítovský z Bítova ad. - k těmto historickým osobám existuje mnoho písemných památek, ať už jde o samotné kopiáře osobních korespondencí, zápisů z pracovních jednání, soudních líčení a dalších). Zanedlouho jsem měl poznat, že toto bude u Vladimíra Menšíka velký problém.

Bádání jsem tedy začínal stejně, jak jsem byl zvyklý. V archivech. A že jich bylo. Mezi nejpodstatnější a nejobsáhlejší nutno zařadit Barrandovský archiv, Památník národního písemnictví, Divadelní ústav nebo Archiv města Brna. Zde všude jsem nacházel informace jak o umělecké a pracovní činnosti Vladimíra Menšíka, tak třeba i záznamy o jeho školní docházce. Problém nastal ve chvíli, kdy jsem si uvědomil, že zde nenacházím nic co by pocházelo přímo od Vladimíra Menšíka - osobní či pracovní korespondence či cokoli jiného, svébytně spojeného s jeho osobou. Musel jsem tedy opustit archiv a pustit se do něčeho pro mne zcela nového - kontakt s živými osobami, pamětníky, prostě těmi, které Vladimíra Menšíka znaly osobně.

A nezačalo to špatně. Měl jsem štěstí a hned první oslovený, Jan Menšík (syn z druhého manželství) měl o mou práci zájem. Díky jeho podpoře jsme se dostal k materiálům, které by mi byly jako obyčejnému badateli nepřístupné. Také jsem během dvou setkání udělal jeden

¹⁰⁾ Tamtéž.

¹¹⁾ Tamtéž.

¹²⁾ Šafránek, O.: Kus poctivého kumštu. Hledač světla, Vesnické divadlo 1954. Divadlo 5/1954, s. 614.

živ, to vám povídám.

(Všichni couvají)

Tak pojd'te přece. Bojíte se mne? Jste všichni stejní. Umíte jen spílat a nadávat, ale jak vám někdo ukáže hůl, lezete do kouta ... co vám udělala Markéta, co vám udělal můj otec. Co tu vůbec chcete? ...

(Markéta se v tom okamžiku zhroutila na zem. Nastane zmatek, všichni se shluknou kolem ní a Vincenta, který k ní přiskočil. Po chvíli se ozvou výkřiky: Jed ... vypila jed ... snad je už mrtvá. Pak se lidé rozestoupí, Vincent se vztyčí s Markétou v náručí, vykopne dveře do zahrady a běží s ní k otcově domu)¹³⁾

Vladimír Menšík jako Vincent van Gogh ve hře Hledač světla. Za ruku drží svou jevištní partnerku Růženu Preisslerovou (v roli Markéty)

Markéta v otcově domě umírá, Vincent se musí vzchopit a žít dál pro své umění. Jeho bratr Theo (hrál ho Karel Linc) ho konečně přemluví, aby z Nuenenu odjel a dále tvořil:

THEO: ... Markéta odešla, ale ty žiješ. Ty a tvá práce. S Nuenenem jsi skončil, Vincente, ale ne s uměním. Musíš dál. A proto musíš se mnou.

VINCENT: ... Markéta byla první a poslední žena, která mě kdy milovala. Víím, že byla poslední, protože můj život je příliš zlý, aby jej mohla kterákoli žena sdílet ... A nechci nic víc, než aby potom, až dopadne ten poslední úder... mohlo aspoň několik lidí na světě říci, že Vincent van Gogh... nežil nadarmo.¹⁴⁾

Ale jako vždy i nyní je nutno připomenout, že hlavní slovo mají diváci. Ti rozhodnou, zda je hra zdařilá či nikoliv. Na diváckém prožitku záleží nejvíce:

„Moc... bylo to překrásné. Nečekali jsme takové výkony. U nás je V[esnické] D[ívaldo] poprvé a nedovedli jsme si představit, že to bude na tak vysokém uměleckém stupni.“ Slatinice, okres Olomouc, 8.3.1954.¹⁵⁾

Úvahy badatelovy

(pokračování)

rozhovor. Pak, i když jsem ho pravidelně informoval o stavu bádání, se již neozval. Přerušil veškerý kontakt. Dodnes je mi záhadou, proč se tak stalo. Nicméně pro další práci jsme byl dobře naladěni a rozhodl jsem se kontaktovat další členy Menšíkovy rodiny. Bezvýznamně. Paní Olga Menšíková, vdova po Vl. Menšíkovi, správkyně nejdůležitějšího archivu - osobního archivu Vladimíra Menšíka, mi pouze popřála hodně zdaru v práci, ale s výzkumem o svém manželovi nechtěla mít nic společného. Znamenalo to tedy, že nemůžu prostudovat nic, co je v tomto archivu uloženo. Její dcera Martina na mé prosby o spolupráci dodnes nezareagovala. Bylo to velké rozčarování, ale nepolevil jsem.

Oslovil jsem tentokrát herecké kolegy Vladimíra Menšíka, mezi jinými Jiřinu Bohdalovou, Ivu Janžurovou, Petra Kostku či Jana Hrušínského. Výsledek žádný, pouze tři z oslovených mne kontaktovali. Jan Hrušínský, ředitel Divadla na Jezerce, svůj rozhovor se mnou podmínil souhlasem Martiny Menšíkové (toho času členkou souboru téhož divadla). Pan Petr Kostka se se mnou spojil telefonicky a velmi přátelsky mi sdělil, že se s Vladimírem Menšíkem osobně příliš neznal a pro mé účely mi nemůže nic sdělit. Při vši nouzi to mělo i zábavný moment. Jednoho dne mi zavolał Petr Nárožný. Typicky jeho způsobem mi sdělil, že mi nemůže nabídnout nic, co bych mohl potřebovat a zakončil to sdělením ve smyslu, „že to ani nikoho nebude zajímat.“ Poděkoval jsem. Co mi zbývalo jiného?

Před dvěma týdny jsem se dozvěděl, že Lubomír Kostelka, nejlepší přítel Vladimíra Menšíka, se cítí dobře a nemoc ustoupila. Nelenil jsem tedy, zjistil adresu a zaslal dopis s prosbou o rozhovor...

¹³⁾ Janovský, J.: Hledač světla. Drama o čtyřech dějstvích (úprava pro Vesnické divadlo v Praze 1953), s. 52-53.

¹⁴⁾ Tamtéž, s. 56-57.

¹⁵⁾ NP, roč. VI, č. 4, s. 9.

„... Vesnické divadlo vidím tady po třetí a musím říci, že tato skupina má oproti předchozím skupinám velký umělecký vzestup. Předvedli jste nám tu velké umění a my vám za to děkujeme.“ Těšetice, okres Olomouc, 18.3.1954¹⁶⁾

„Hráli jste překrásně. Především Vincent a Markéta. Bylo to jako ve skutečnosti, jako by ten malíř prožíval svůj vlastní život.“ Údraž, okres Písek, 8.5.1954.¹⁷⁾

„Bylo to moc hezký. Už ani nepamatuji tak krásné divadlo.“ Oslov, okres Písek, 18.5.1954.¹⁸⁾

Vraťme se k začátku našeho článku. Pro Vladimíra Menšíka měla role Vincenta van Gogha zásadní význam i z jiného důvodu, než pouze toho, že to byla role hlavní. V květnu roku 1954 navštívil představení E. F. Burian. Tento legendární divadelník, do jehož divadla bylo tak těžké získat angažmá, se o hře v pamětní knize Vesnického divadla zmínil velmi uznale. Podle vlastních slov ho představení „hluboce došlo a potěšilo.“ Z představení odcházel „dojat, nadšen a osvěžen velikým pokrokem, který za pouhých devět let naší svobody učinilo naše divadelnictví.“¹⁹⁾ Nemůžeme být daleko od pravdy, že Vladimír Menšík získal velmi nadějnou šanci do budoucna - stát se hercem souboru Armádního uměleckého divadla, pozdějšího D 34.

V našem povídání o Vesnickém divadle se dostáváme k poslední roli Vladimíra Menšíka. V roce 1954 byla uvedena hra Pevnost na severu. Autor Vojtěch Cach ji původně napsal pro Realistické divadlo, kde také v roce 1953 měla premiéru. Pro potřeby Vesnického divadla byla ale v původní verzi nemyslitelná, na jevišti se např. objevuje hornický komparz. Autor

Vladimír Menšík a Růžena Preisslerová ve hře Pevnost na severu

však vyslyšel přání vedení divadla a hru přetvořil do minimalističtější podoby.

Původní název hry Mostecká stávka nám napovídá a popis v dobové recenzi říká, že dílo zobrazuje „mohutný nástup českého havířského severu proti buržoasním silám první republiky...“²⁰⁾ Na jevišti tak rozehrává dělnický boj pod vedením nejvýznamnějších dělnických vůdců té doby, Klementa Gottwalda a Antonína Zápotockého.

Jak bylo napsáno výše, hra musela být pro potřeby Vesnického divadla upravena. Její velkoryse podané scény, množství komparzu a prostor, jaký měla v Realistickém divadle, se nehodila pro úsporné divadlo, hrající mnohdy v extrémních případech jen na pár metrech čtverečních.

V požadavcích bylo, aby na jevišti o rozměrech maximálně 3 x 4 metry nehrálo více než 15 herců.

Vladimír Menšík byl obsazen do role nezaměstnaného horníka Edy Zvonka. Na jevišti se objevil po boku jevištní partnerky Růženy Preisslerové, trojici mladých doplňoval Karel Linc. Jejich výkon byl vysoce ceněn, sám

„Menšík ... hraje Edu Zvonka jakoby levou rukou, mluví lehce, jaksí přes rameno a hned nato dociluje velmi silného účinku hlubokým citem, který dovede vložit do hlasu, do rozpačitého gesta i do svého chlapeckého úsměvu.“²¹⁾

Jaké byly reakce vesnických diváků? Sice si mj. postěžovali, že příště by raději viděli něco veselého, „člověk se chce také po celodenní práci rozptýlit a trochu pobavit“, představení se ale líbilo.

„Co Vám máme povídat? Myslím, že potlesk mluvil za všechno ostatní. Jedna připomínka: dekorace je

¹⁶⁾ Tamtéž, s. 10.

¹⁶⁾ Tamtéž, s. 10.

¹⁷⁾ NP, roč. VI., č. 5, s. 21.

¹⁸⁾ Tamtéž.

¹⁹⁾ Divadelní ústav, Vesnické divadlo - Pamětní kniha, zápis z 18.5.1954.

²⁰⁾ Janovský, J.: Od "Mostevské stávky" k "Pevnosti na severu". Divadlo roč. 1954, č. 5, s. 615.

²¹⁾ Tamtéž, s. 619.

jednotvárná, nevýrazná a šedivá. Člověk pouze hádá, kde se co odehrává, protože podle dekorací by to nikdo nepoznal. Proč dáváte dva vážné kusy za sebou? Lepší by bylo, kdyby druhá hra byla veselá.“ Mirovice, okr. Písek, 25.5.1954.²²⁾

Dostali jsem se na konec našeho krátkého seznámení se s Vesnickým divadlem za doby Vladimíra Menšíka. Pobyl zde sice krátce, necelé dva roky, byly to ale dva roky tvrdé a plodné práce. Jistě ji zužitkoval ve svém dalším působení, v Armádním divadle E. F. Buriana, kam jeho kroky zaměřily na podzim roku 1954. Na závěr si tedy už jen přibližně potíže, s jakými se herci na svých štacích museli potýkat. Jaké to bylo lézt na jeviště oknem nebo přes silnici z protějšího domu? Teprve při čtení podobných zkušeností, které byly pravidelně vydávány v závodním časopise Naše práce si uvědomíme, na jaké záslužné a obětavé činnosti se herci a vůbec všichni kolem Vesnického divadla podíleli.²³⁾

„Sál v desolátním stavu. Přijeli jsme asi hodinu po tom, co u hostinského skončila domovní prohlídka ... Šatna žádná. Členové skupiny se líčili v kuchyni hostinského, která jediná zůstala nezapečetěná.“ Dolní Březinka, okres Ledec nad Sázavou, 6.6.1953.

„Jeviště se zde muselo stavět. A sice na sudy se dala deska s tanečního parketu, jako hrací plocha. Opona nebyla. Sál byl spojen se šenkovnou.“ Nevšová, okres Valašské Klobouky, 9.6.1953.

„Šatna přes silnici v prázdném domku.“ Otročiněves, okres Beroun, 11.6.1953.

„Šatna malá. Líčili jsme se kde se dalo. I na zahradě.“ Křivica, Rychnov nad Kněžnou, 14.6.1953.

„Šatna pod jevištěm bez podlahy. Hnilobný puch. Dovoleno nám přepažit lokál hostince horizontem, kde jsme se pak líčili.“ Mukařov, okres Trutnov, 17.6.1953.

„Šatna byla upravena ve výčepní místnosti. Herci nastupovali na jeviště oknem.“ Slavíkov, okres Chotěboř, 20.6.1953.

„Jeviště tak malé, že jsme nemohli postavit scénu dle předpisu. Hrací prostor minimální a za scénou nemožně malý prostor. Nízký strop sálu zavinil téměř nedýchatelnou atmosféru.“ Lhota u Potštejna, okres Rychnov nad Kněžnou, 20.6.1953.

„Šatna v lokále. Na jeviště jsme chodili kolem budovy a po žebříku oknem.“ Razová, okres Bruntál, 9.9.1953.

„V obvodu Jaroslavice již od dopoledne byl vypnut elektrický proud, takže světlo nesvítilo až do večerních hodin. Bylo tomu tak i při začátku představení a proto bylo zahájeno při nouzovém osvětlení. JZD byl zapůjčen agregát, který dodal energii pro tři reflektory, kterými se svítilo až do 22.15 hod. Pak byl zapnut proud, ale sotva se odehrálo při normálním osvětlení poslední jednání, zhaslo a nesvítilo celou noc. 10.9. rovněž bylo hráno odpolední představení při svíčkách, poněvadž nesvítilo světlo už od ranních hodin.“ Jaroslavice, okres Gottwaldov, 9.9.1953.

„Ve výčepu bylo několik opilých lidí, kteří tam po celé představení hlučeli a napomínání nemělo účinku...“ Zdětín, okres Mladá Boleslav, 19.9.1953.

David Liška

Událo se

- Rozhledna Vladimíra Menšíka v dubnu oslavila deset let od svého vzniku
- Lubomír Kostelka, velký přítel Vladimíra Menšíka, oslavil v únoru 90 let.
- Na letošním Febiofestu byla vydána pamětní medaile Vladimíra Menšíka. Této slavnostní události byly přítomny i paní Olga Menšíková s dcerou Martinou.

²²⁾ NP, roč. VI., č. 6, s. 23.

²³⁾ NP, roč. V, č. 7, s. 14-16, roč. V, č. 8, s. 21-22.